

Desigualtat I Propietat: Qui Determina Què Volen Dir

Ivone Gebara

Camaragibe (Pernambuco), Brasil

Molt sovint tenim la ingenuïtat de pensar que les paraules volen dir el mateix per a tothom com si aquestes fossin "objectes" immutables. Amb tot, les paraules tenen història i es lliguen a la història de qui les fa servir. A poc a poc anem aprenent a distingir la grafia del seu sentit o la grafia de la paraula de la interpretació que en fem. Per exemple, "morir-se de set" o "morir-se de gana" o "morir-se d'amor" són expressions que han d'interpretar-se segons la situació de la gent que les pronuncia. I no sempre que algú diu que s'està morint de gana o set realment és un miserable a qui li falta el pa de cada dia. De la mateixa manera, de vegades les paraules no fan el que diuen. Per exemple, afirmar que "naixem tots iguals" o "la justícia és per a tothom" poden ser paraules pronunciades per impressionar determinada gent perquè queda bé dir-les. La veritat sigui dita, però, és que no tenen consistència en la vivència de les relacions humanes, és a dir, no milloren ni transformen els nostres comportaments.

En aquest sentit, podem dir que totes les explicacions i interpretacions de la desigualtat i de la propietat no són pas iguals. A més, també cal distingir l'enfocament que es fa servir en l'ús de la paraula, és a dir, si parlem en clau ètica, en clau geogràfica, en clau econòmica, en clau cultural o en clau de gènere. Em limitaré a fer-ho en clau ètica cristiana, en relació a aquestes dues paraules. També faré una breu mirada privilegiant, sobretot, la vivència de les dones.

La desigualtat i la propietat, la igualtat i la propietat han de ser enteses de manera diversa i plural. Aquesta manera inclou les diferents cultures, les visions, els gèneres, les ètnies, els moments de la vida. Així, cadascú de nosaltres és un cos amb una història pròpia, se situa en un lloc i en un temps sempre en moviment, i a partir d'aquí s'expressa en paraules i els delimita un sentit.

Imaginem, sense pensar-hi gaire, que el sentit vigent o el que donem a les coses és el sentit més verdader, el més correcte, i inclou les experiències tant d'homes com de dones. Aquest fou el procediment més habitual que vam tenir al llarg de la història humana, sobretot en el cristianisme. Tanmateix, acabem sempre excloent les vivències diferents de les que jutgem normals o segons la interpretació que tenim de la nostra tradició religiosa.

La igualtat i Déu

Hi ha els que van pensar en un concepte d'igualtat que provenia de Déu, basat en la Bíblia. I, per tant, de completa acceptació per part de tots els fidels adeptes al cristianisme. Amb tot, aquí hi ha un conflicte d'interpretacions. No hi ha coincidència entre les diferents interpretacions i les pràctiques que segons els diferents grups són exigides per Déu. Al cap i a la fi, de quin Déu parlem? Qui és ell? Com se sap si Ell és Ell o Ella o un neutre plural que engloba tot el que existeix?

Molt sovint creiem que al llarg de la història del cristianisme va haver-hi un sol model d'igualtat i justícia. Tot i així, des que vam començar a percebre la complexitat de les interpretacions històriques ens anem adonant que aquesta interpretació única no ha existit mai a la vida real. Ens adonem que cada model d'igualtat en genera uns altres de desigualtat. Molta gent va crear formes de vida en igualtat, i ho van atribuir a la inspiració divina. Malgrat tot, la corrupció personal, la competició va anar mostrant els límits de tots els comportaments i temptatives d'atribuir a Déu models de vida i comportaments de forma absoluta. Podem dir, fins i tot, que la igualtat es va fer servir, tan sols, com a nom, atès que les relacions humanes quotidianes revelaven desigualtat entre les persones. La desigualtat, en un sentit ètic, vol dir fer diferència entre drets deguts a les persones: crea diferències fictícies per tal de no atribuir els drets reals i legals a la gent. Per exemple, durant el temps de l'esclavitud negra al Brasil es pensava que els blancs eren els redemptors dels negres perquè gràcies al seu color tenien més coneixements i privilegis davant Déu i més drets socials. El mateix es pot dir dels pobles indígenes davant del colonitzador. Aquest estava convençut de la seva superioritat, convençut de portar a terme una obra de i per a Déu, tot obligant els nadius a "convertir-se al catolicisme". D'aquesta manera es justificava la desigualtat a través de les més diverses ideologies polítiques i religioses.

La mateixa perspectiva il·lumina la noció de propietat privada o col·lectiva. Entre no tenir béns materials i acumular tots els béns possibles hi ha una escala innombrable d'interpretacions. Entre la propietat individual i l'estatal hi ha també una ideologia que alimenta i oposa un grup a l'altre. Va bé recordar que la paraula "propietat" es refereix a moltes més coses que la simple possessió de béns materials. Té a veure amb la interioritat de cadascú, amb la relació entre aquestes i les paraules, de tal manera que es pot fins i tot afirmar que sóc o no propietari de mi mateix. Des del punt de vista religiós n'hi ha que diuen que som "propietat" de Déu i que som al món per fer la seva voluntat. No sempre hem estat prou lúcids en l'ús d'aquesta o d'altres ideologies sobre la "propietat" de Déu. En realitat aquesta afirmació es va expressar en relacions històriques moltes vegades desproveïdes de justícia. Les dones en particular tenen una experiència dolorosa d'aquesta "propietat", freqüentment traduïda per la propietat masculina del seu propi ésser. Podem constatar mobilitat, límits i jocs de subjectivitats i poders presents en la comprensió i interpretació d'un mateix concepte o d'una mateixa expressió.

Cadascú imagina que la seva comprensió de la desigualtat o de la igualtat i de la propietat és la més correcta. S'esfereix quan algú proposa una tesi diferent o fins i tot contrària a la seva. Defensen fins i tot amb violència el seu petit món d'interpretacions i de judicis. Se senten amenaçats pels altres i no poden conviure amb interpretacions diferents. Això passa molt en l'actualitat, quan molts pobles i molts grups exigeixen la seva autonomia i les dones -per dret- la ciutadania plena a la societat i a l'església. Les dones són acusades de destructores de l'ordre social i religiós. Trenquen amb una interpretació de la vida i de la història vista com a natural, i introdueixen una multiplicitat de noves interpretacions.

Dona i propietat

En aquest context ens podem preguntar: poden les dones viure la desigualtat més que els homes? Poden tenir menys propietats?

Quan els conceptes universals comencen a ser particulars i a tenir moltes interpretacions fonamentades en la diversitat de les experiències humanes comencem a adonar-nos de moltes coses. Podem dir, de fet, que a les societats patriarcals les dones han viscut i viuen més desigualtats socials, econòmiques i culturals que els homes. Això és per culpa del lloc que ocupen a la societat i per

les interpretacions que s'han fet al llarg de la història patriarcal del seu paper subaltern i dependent. En aquesta situació, continuem també sent les que tenim menys propietats en relació als homes. Dit d'una altra manera: la major part de les riqueses capitalistes està en mans dels homes, i en conseqüència ells són els amos de les propietats. I no tan sols això: els homes es creuen molts cops propietaris de les dones, propietaris dels seus cossos amb autoritat de controlar-los i ser-ne una mena de legislador. Sabem que hi ha diverses societats que els concedeixen culturalment un poder polític i cultural més gran. Aquesta situació es manifesta també en les diferents tradicions religioses, particularment les cristianes. L'actual organització i lluita social de les dones és considerada per aquestes una forma de justícia col·lectiva, encara que sigui considerada una amenaça per a d'altres grups.

Avui dia hi ha molta gent crítica pel que fa als conceptes absoluts a partir de la centralitat jeràrquica masculina, i treballen en la construcció de relacions més igualitàries i interdependents. Ens adonem que ens necessitem els uns als altres, que som germans i germanes a la recerca de llibertat, i també en la creació i mantenció de noves formes d'opressió. Sembla que estiguem convidats per la Vida a reveure comportaments i proposar d'altres claus de lectura de la història, dels valors i dels contravalors que la constitueixen. La invitació s'estén també a les religions en l'intent d'eliminar els fonamentalismes i intransigències que han provocat alienació, ceguesa i conflicte arreu. Es tracta d'un procés educatiu lent i desafiant que pretén ajudar-nos a sortir de l'embruix que certes interpretacions culturals i religioses ens han imposat. Hom exigeix un nou diàleg. Cal una nova invitació al coneixement i al discerniment mutu. Només així es pot acollir la humanitat plural, les creences plurals, els gèneres i identitats plurals. Acollir no vol dir acceptar-ho tot a la babalà, sinó acollir l'altre perquè tinguin una motivació per a l'esperança, perquè surtin de la banalitat dels eslògans religiosos, de l'estupidesa del preestablert que molt sovint no permeten la solidaritat i el pensament plural. M'atreveixo a dir que aquesta postura fa pensar, ara mateix, en la "vida en abundància" de la qual ens parlava Jesús de Natzarè.